

MAGYAR SIKETNÉMA = OKTATÁS

A „SIKETNÉMA-INTÉZETI TANÁROK ORSZ. EGYESÜLETÉNEK“ HIVATALOS LAPJA.

Megjelenik minden hó elején legalább egy ivnyi terjedelemben.

<p>Előfizetési ár: Egész évre: Tagok számára . 7 kor. Mások számára 12 kor.</p>	<p>Felelős szerkesztő: G Ö N C Z I G Y U L A. Kiadó és laptulajdonos: a Siketn.-int. Tanárok Orsz. Egyesülete.</p>	<p>Szerkesztőség és kiadóhivatal: Kecskemét, III. Csányi-utca 3. szám.</p>
--	--	---

Tartalom. Még egy pár szó a reáltárgyakhoz. Hertilla Szilárd. — A pozitív tudomány és a siketnéma-oktatás. Szobolovszky István. — A mássalhangzók (konzonánsok) kifejlésése a siketnémák I. (artikulációs) osztályában. Irta Stern Ottó, fordította Váradi Zsigmond. (Folytatás.) — Vegyesek.

Még egy pár szó a reáltárgyakhoz.

A *Magyar Siketnéma-Oktatás* folyó évi 4. számába cikket irtam, melyben a jelenleg fennálló viszonyok közt szélsőségnek minősítettem azt az állapotot, hogy míg a nyelvoktatás boncolásában szörszálhasogatásig megyünk, addig a reáltárgyakat teljesen figyelmen kívül hagyjuk.

Kikeltem közleményemben ama felfogás ellen is, hogy a reáltárgyak *eszközök* legyenek a siketnémák nyelvoktatásában, miáltal azoknak csak alárendelt szerep jut tanítványaink kiképzésében.

Nem ijedtem meg egyúttal annak a kijelentésétől sem, hogy az adott helyzetben itt-ott fogyatékosabb feleletekkel is meg kell elégednünk, ha azt látjuk, hogy a gyermek a tartalmat érti.

Rámutattam arra is, hogy a nyelvet száraz természettudományi anyagon tanítani elhibázott dolog, mert ezzel a beszédnek oly csekély szolgálatot teszünk, mely szóra sem érdemes, míg ezzel szemben a reáloktatásnak nemcsak hogy nem használunk, de folytonos szekatura által még is utáltatjuk a gyermekkel a kiképzésnek legszebb anyagát.

Nem hagytam figyelmen kívül azt sem, hogy a különben nyelv-tanilag helyes, de fölösleges külső kifejezéseket, mint a tárgyhoz szorosan nem tartozó dolgokat, a gyermek feleletéből hagyjuk ki, hogy a felelet rövid bár, de világos legyen.

Végül amaz óhajomnak adtam kifejezést, hogy a *jelen* viszonyok közt elsősorban a *jelen*, és nem egy szebbnek és rendezettebbnek képzelt *jövő* számára osztogattassanak a tanácsok.

Felszólalásom némelyek szerint tantervünk és módszerünk ellen irányul. Sem e vádat, sem az ezzel kapcsolatban felhozott többi kitéréseket és panaszokat nem lehet szó nélkül hagynom. Ezeknek megcáfolásában az egyenes útat fogom választani és követni, hogy a vita korrekt és tárgyilagos legyen.

Az, hogy a reáltárgyak elhanyagolt téma a szaklapokban, *való igazság*. Ezt letagadni annál kevésbé lehet, mert — eltekintve a

multtól — amint látjuk, még most is akadnak olyanok, kik a nyelvoktatás szent nevében az azokkal való bibelődést fölöslegesnek tartják. És épen azért ezt az állapotot másnak, mint *szélsőségnek*, a legjobb akarat mellett sem lehet nevezni.

Hogy intézeteinkben a beszédtanítás a legfontosabb tantárgy, azt eddig tudtommal még senki sem vonta kétségbe. Ama felhívásom, hogy: *„kívánatos volna a reáltárgyak behatóbb művelésére is egy kis időt szentelni“* sem jelenti azt, hogy nem a beszédtanítás volna a legfontosabb tantárgy nálunk. De mielőtt ebbeli álláspontomat bővebben fejtegetném, lehetetlen figyelmen kívül hagynom egy oly elhangzott kijelentést, mely a szóban forgó cikkemre egyik részről adott válaszban látott napvilágot és amely a siketnémák beszédtanítását illetőleg túllepi a határt, miáltal némelyekben nagyon könnyen felébreszheti az elbizakodottságot. Az elbizakodottság pedig semmire sem jó, tehát intézményünk javára sem fog szolgálni.

Ime, ezt kell olvasnunk: „A mesterséges és mesteri módon(?) végzett beszédtanítás adja meg intézeteinknek a különleges helyzetet, szakintézeti jelleget.“

Én sehogy sem tudok eme, nem első esetben elhangzott kijelentéssel megbarátkozni. Nem az a fő, hogy a reánk bízott védenccinknek a beszédre való tanítása által dicsőséghez és mesteri titulushoz jussunk. Sem az, hogy intézeteink Eifel-torony gyanánt emelkedjenek ki a többi tisztos tanintézetek környezetéből, hanem az, hogy serényen, de egyúttal szerényen is munkálkodva, mint beszélőt adjuk ugyan a némát a társadalomnak vissza, de meg ne felejtkezzünk arról sem, hogy oly sokoldalú és közhasznú ismeretekkel is lássuk el őt, hogy kilépve az intézetből, meg is tudja állani a helyét éperzékű társai között. A közhasznú ismeretek megszerzéséhez pedig a reáltárgyak szolgáltatják az anyagot és épen azért az ezekkel való behatóbb foglalkozás nemcsak kívánatos, hanem szükséges is.

Hogy a némát előbb a beszédre és csak azután tanítsuk a reális ismeretekre, azt én is aláírom annál is inkább, mivel annak ellenkezőjét soha sem hangoztattam. A gyermek csak akkor fogja tudni a felső fokon a reáliákat megérteni, ha arra az alsó fokon kellőleg előkészítjük. Igen ám, de megadatott-e a mód ahhoz? Nem. Annak hiányában vagyunk, mert a heti 16 és 14 beszédtanítási óra mellett nincs olyan *mester*, aki a gyermeknek szilárd alapot tudna adni, ha akármilyen *mesteri módon* is teljesíti kötelességét.

Mint hogy tehát az első fokon nem tudunk a gyermeknek oly beszédképességet nyújtani, hogy a felső fokon a reáltárgyakat megértse és mint hogy a beszédképességet ezentúl is fejlesztenünk kell, de heti 10, 8, 6 és 4 beszédtanítási óra mellett ez nem lehetséges: nem marad egyéb hátra, mint hogy a reáltárgyakhoz nyuljunk és azokat a nyelvoktatás eszközévé degradáljuk. Mert akkor, amikor azzal az elhatározással lépem át az osztály küszöbét, hogy mindenek fölött való a kifejezési forma, a nyelv: lehetetlen másképen elképzelni a dolgot, mint úgy, hogy a tárgy, a tartalom csak mellékes és alárendelt valami, vagyis *eszköz*.

Szó sincs róla, összefüggés van a reál- és nyelvoktatás között.

A reáltárgyak óráján is lehet szókinccset adni a gyermeknek, de hogy ez az összefüggés a reáltárgyak eminens érdekét szolgálja: tagadom. Aki pl. — mint ez már szintén elhangzott — a jelen-, mult- és jövő-idejű cselekményt a számtani órán akarja megismertetni és tisztázni, az azt csak a számtan rovására teheti, mert egy időben két dolgot mivelti nem lehet.

Annak a nézetemnek is kifejezést adtam, hogy a fennforgó nehézségek közt itt-ott fogyatékosabb feletekkel *is* kell megelégednünk, ha azt látjuk, hogy a növendék a tartalmat érti. Hát e kijelentést, dacára annak, hogy ez vert fel legtöbb port, fentartom és pedig azért, mert „szükség törvényt bont”. Aki siketnémákkal huzamosabb idő óta foglalkozik jól tudhatja, mit jelent egy gyöngye növendékkel egész órán át vesződni, míg egy mondatot valahogyan hibátlanul képes reprodukálni. E munkának legfeljebb az az eredménye lehet, hogy a következő órán újra hibásan mondja el. Mert ne felejtjük el, hogy a siketnéma, ha semmi más ellen nem, de a forma ellen mindig vét. És ha e szekatúrát úgy folytatnók, ahogy azt némelyek fenhangon hirdetik, akkor legyen meg azok öröme és mondjuk, hogy a nyelvnek némi szolgálatot teszünk ilyen eljárással, de ez esetben önkénytelenül is felmerül a kérdés: mi történik az ismeretkörrel? A felelet reá csakis ez lehet: ha nem is semmi, de a semmihez nagyon közel áll. Már pedig itt mégis a megértés és ezzel az ismeretkör kibővítése a fő és nem a késhegyig vitt korrekt recitálás. Tehát nem a „könnyebbség és kényelem” kedvéért kell ilyen esetekkel megbarátkoznunk, hanem azért, mert 1—2 jelenlévő növendék kedvéért vétek volna a többiek ismeretkörének fejlesztését háttérbe szorítani.

Különben is azzal, hogy azt irtam, miszerint „fogyatékosabb feletekkel *is* kell megelégednünk, ha a gyermek a tartalmat érti” — elég világosan fejeztem ki magamat, hogy az ilyen esetek nem mindennapiak. Ennek az *is*-nek nem is lehet más értelmet adni, hiszen magyar szó.

Az itt kifejtett álláspontom támogatására még a magyar tantervű iskolákba járó idegenajkúaknak helyzetét is felhozhatnám, mert tanítványaink helyzete intézeteinkben ugyanaz, de a felsoroltak után azt teljesen fölöslegesnek tartom.

Ami pedig amaz álláspontomat illeti, hogy t. i. a fölösleges, de nyelvtanilag különben korrekt kifejezéseket a növendékek feleleteiből, mint külső ceremóniákat (és nem cicomákat!) hagyjuk ki, az a reáltárgyaknál oly természetes, hogy erről még beszélni sem érdemes, nem hogy abból tőkét kovácsolni. Tudjuk, hogy a felelet akkor világos és érthető igazán, ha azt minél rövidebb szavakban adjuk meg és minél mentebb a fölösleges külsőségektől. Hogy egy-két példával is éljek, a számtannál pl. fölösleges ceremónia az ilyen, nyelvtanilag különben korrekt kifejezés, hogy: *ezt a szorzás által tudom kiszámítani*; vagy ha pl. a hőmérőt adom a gyermek kezébe, hogy a fokokat leolvassa, ilyen feleletet ad: most e nagy melegben a higany annyira kiterjed, hogy 0 felett 18 fokot mutat.

Ezeket és ezekhez hasonló kifejezéseket tantervünk nem kíván és nem is kívánhat, mert hiszen akkor, amikor az ablakhoz erősített

hőmérőt reggel a szobából megnézzük, mi sem mondjuk el magunkban a melegnek a testekre való hatását. Sőt még eszünkbe sem jut, hanem egyszerűen tudomásul vesszük, hogy pl. — 10 fokot mutat és tudjuk, hogy az öltözködésnél mihez tartjuk magunkat, anélkül, hogy a „*higanyra haragudnánk*“, amiért hideget jelez.

Mindezek után még csak egy megjegyzésem van. Az. t. i., hogy felsorolt állításaimmal kapcsolatban kár volt Hillt nyugalmában megzavarni, mer ő voltaképen nem annyira e tétellel: „In allem ist Sprachunterricht!“ vivta ki magának halhatatlanságát, mint inkább ama tételével, hogy: „Ügy fejleszd a siketnéma beszédjét, amint azt az élet az érzékű gyermeknél fejleszti!“ Az élet pedig társalgás és alkalmoszerűségek által fejleszti az érzékűben a nyelvet és nem természettudományi törvényeken, ami ellen én oly bátor voltam kikelni.

A reáltárgyak érdekében felhozottakból higgadt és lelkiismeretes gondolkozás mellett a következő igazságokat lehet levonni:

Felszólalásom sem a tanterv ellen nem irányul, sem a német módszer csődjét nem jelenti. De sebet sem ejt a magyar siketnéma-oktatás dicsőségén. És ha mindezek dacára még mindig érne támadás e tekintetben, azt egyszerűen figyelmen kívül fogom hagyni.

Hertilla Szilárd.

A pozitív tudomány és a siketnéma-oktatás.

Ha a pedagógia fejlődését bizonyos szempontok szerint vizsgáljuk, többek között meggyőződhetünk arról, hogy a modern kor pedagógiája sokkal több pozitív vonással társul, mint a múlté. A fantázia, a teológia és a metafizika tényezői, melyek bizonyos ideig uralkodó szerepet vittek a pedagógiában, hova-tovább háttérbe szorulnak s helyüket a szociális szükségletekből sarjadzó pozitív jellegű tényezők foglalják el. Ez által a délibábot kergető, az álmodozó és ábrándozó elme, melyet a pedagógiában érvényesülő úgynevezett szellemi tudományok, helyesebben a szubjektivitás köde borított s mely illetén jó hosszú ideig akadályként állott a szociális haladás előtt: a tények, valóságok és a gyakorlatiasságok terére lépett. A pozitív jellegű tudomány új irányba terelte a pedagógiát s egyszersmind tényeivel bebizonyította, hogy az egyéni elme korántsem oly csalhatatlan s megbízható, mint amilyennek a szellemi tudományok művelői vakon hitték. Voltak idők, amikor a pedagógia pusztán csak az úgynevezett szellemi tudományokat művelte s ezzel szemben a pozitív, a reális tényezőket mellőzte. Ezzel a művelettel oly régiókba vitte a tanítványait, ahol a különböző káprázatok és látszatok kényük-kedvük szerint érvényesülhettek. Oly egyéneket nevelt, akik elméjük csalhatatlanságában a legkevésbé sem mertek kételkedni.

A pedagógia ily irányú és minőségű ténykedése egyenesen a babona és a csoda mezejére terelte az egyéneket, akik az ott tanúsított magatartásukkal elébe vágta a szociális haladásnak.

A pozitív jellegű tudomány mindenkoron bizonyos céltudatosság-

gal párosul, amely az észszerű szociális haladásnak a legfőbb biztosítója. A pozitivizmussal társuló pedagógia kizárólag a valóságok, a tények keretei között foglalkoztatja a tanuló elméjét. Megismerteti a tanulót az őt környező világgal, annak jelenségeivel s bizonyos törvényszerűségével. Egyszóval arra törekszik, hogy a tanuló ne csak nézzen, hanem lásson is. Ezzel eloszlat minden kételyt, látszatot, mely esetleg a pedagógia igazságaiban gáncsoskodnék. Fokozza a tanuló érzékeinek ténykedését s ezzel egyetemben észlelőkéességét is, melynek révén a tanuló élettapasztalatai hovatovább értékesebbé s tökéletesebbé válnak, mert egyenesen a tények és az értékek világából származnak. E pedagógia a régi rozsdás, kedvezőtlen s nehézkes módszereket, melyek jobbra az elvont és rideg szabályok láncolatából állanak, mindinkább háttérbe szorítja s lassan-lassan kiküszöböli. Kizárólag csak azt tanítja, aminek a tanuló későbbi élete folyamán hasznát veheti. Maga-magától értetődik, hogy ezzel a művellettel teljesen áthidalja azt az űrt, mely a tulajdonképpeni iskola és az úgynevezett életiskola között található.

Azonban — sajnos — hazánkban a szóbanforgó űr még csak igen gyenge padlóval van áthidalva. Mert ha hazánk iskolái szellemi életének mélyére tekintünk, csakhamar észre vesszük, hogy ez a szellem még most is többé-kevésbé a mult pedagógia ósdi tényezőinek hatása alatt áll. Kevés benne a praktikus és az életrevaló elem. Természetes, hogy e hatás némileg s bizonyos tekintetben a siketnémák intézeteit is érinti. Igaz ugyan, hogy a siketnémák intézetei a beszédtanítás terén külön speciális módszerrel rendelkeznek, mely más iskolákban nem szerepel, így tehát e tekintetben nem is vonhatunk párhuzamot ezekkel, azonban ez intézetnek nemcsak az a célja, hogy a siketnémát a némaság bilincse alól felszabadítsa, hanem egyúttal az is, hogy őt minden közhasznú ismeret birtokába juttassa. E szerint e helyütt korántsem a beszédtanítással, hanem egyes-egyedül azokkal a tanítási tárgyakkal kívánunk foglalkozni, melyek az úgynevezett pozitivisztikus tudománynak mintegy alappilléret képezik. Tagadhatatlan ugyan, hogy nekünk elsőb a hangbeszédre kell képesítenünk a siketnémát, ámde ez a legkevésbé sem zárja ki azt, hogy emiatt más, az életbevágó tanítási tárgyak bizonyosfokú mellőzésben részesüljenek, esetleg rövideget szenvedjenek. Mert hisz' a hangbeszéd egymagában véve még nem jogosítja fel a siketnémát arra, hogy később az élet küzdő mezején kellően boldoguljon. A hangbeszéd csak bizonyos szociális kapocs s az egyéni és a társas ismeretek megszerzésének az eszköze. A kultúra még egyebet is kíván az egyéntől.

E lap hasábjain hangzott el a panasz, mely abban nyilvánult, hogy a siketnémák intézeteiben az egyes tantárgyak, de különösen a *reáliák* oktatása ép a beszédtanítás miatt bizonyos *mellőzésben részesül*. Ha mélyebben vizsgáljuk a panasz alkatelemeit, kiténik, hogy e panasz teljesen jogos, mert minálunk a természettudományi oktatás még mindig azon a szűk csapáson halad, mint évekkel ezelőtt. Pedig azóta, mint azt a kor haladó szelleme is mutatja, a természettudomány nagy teret hódított a pedagógia mezején. Ezzel a modern iskolák

többé-kevésbé lerázták az u. n. szellemi tudományok bilincset s az egyéni, valamint a szociális szükségletekhez szabták tanításuk anyagát. Természetes, hogy ez alól a siketnémák intézetei sem vonhatók ki. Minden reális szükséglet érvényesülése főleg a természettudományi ismeretek fokozódásával függ össze. Az, ami valamikor az egyéni elme tudatlanságának imádás, rettegés, csoda stb. tárgya volt, ma már jóformán mind a természettudományok érvényesülése által az ész parancsainak engedelmeskedik, hogy ilyenenté hasznosítható legyen. A természet anyagai, nyers erői, melyek ily jellegükben az egyénre nézve hasznavehetetlenek voltak, mindinkább az u. n. „mesterségesség” hatalmába kerülnek, hogy ezáltal a kultúra haladását helyesebbé, tökéletesebbé tegyék. Minél fejlettebb a természettudomány, annál könnyebb bepillantani a természet rejtekeibe s annál könnyebb kiaknázni az ott levő értékeket. Mihelyest megértettük a természetet, megismertük fennálló törvényszerűségét: szabadon irányíthatjuk, szükségleteink, érdekeink céljaira fordíthatjuk.

Méltán mondhatjuk, hogy korunk „a természettudományok” kora, melynek révén az ipar, a kereskedelem, a gazdaság stb. hovatovább jobban és jobban fellendül.

Nyilvánvaló, hogy a siketnémák zöme az ipari pályán keresi életboldogulását, mely boldogulás azonban csak bizonyos természettudományi ismeretek tudása által érhető el teljesen. Így tehát ebből a szempontból feltétlen kötelességeink közé tartozik, hogy az egyes természettudományi ismereteknek oktatásunk keretein belül az eddiginél nagyobb teret engedjünk. Azonban e hangoztatás kapcsán ne feledjük el, hogy a reáliáknak oktatásunkba illetően való bevonásának a jelzettekén kívül még egyéb jótékony szerepe is van. A siketnéma nevelése s oktatása csak akkor lehet igazán helyes, hogyha nemcsak a mesterséges, hanem ezzel együtt a természetes szuggeszciókból is táplálkozik. Már pedig a való élet csak a természet ölen lelhető meg. Maga a természet, illetve annak anyagai, jelenségei öntevékenységre, céltudatos kutatásra, helyes gondolkodásra serkentik a siketnémát. Ezenkívül fokozza a gyermek találékonyságát, élesíti érzékszerveit s észlelőképességét, elébe tárja a fejlődés törvényszerűségét stb. Az ily alapon vezetett gyermeki elme tevékenysége természetes, eredeti s önálló jelleggel bír; kevés benne a kétes értékű s hamis fogalom.

Mint minden épeszű gyermek, azonképen a siketnéma érdeklődése is bizonyos ideig főleg a természet tárgyai s jelenségei között mozog. Ez képezi egyideig a gyermek objektív, majd pedig szubjektív világának az anyagát. Minél helyesebb, természetesebb a gyermek érzéki észrevétele, annál tökéletesebb a szóbanforgó világok tartalma is.

Arra az álláspontra nem helyezkedhetünk, melyre sokan helyezkednek, hogy hisz a kis siketnéma eleget mozgott a természet ölen, t. i. mielőtt az intézet küszöbét átlépte volna, így tehát elég efajta ismerettel rendelkezik, csak ki kell szednünk, aknázunk rejtekeiből. Az érvelők elfelejtik, hogy a kis siketnéma a természet tárgyai, jelenségei iránt tanúsított érdeklődése jó hosszú ideig *érzéki* természetű. Már pedig az érzéki érdeklődésen alapuló tapasztalat többnyire tökéletlen, különösen akkor, ha a gyermek e minőségű tevékenysége

minden ellenőrzést, irányítást nélkülöz, mert ilyenkor az u. n. élettani káprázatok kényük-kedvük szerint megmásíthatják a valót. E szerint a kis siketnéma otthon szerzett tapasztalatai, ismeretei úgy a beszéd-tanításnál, valamint egyéb ismeretnyújtásnál csak csekély értékkel bírhatnak. Ehhez hozzájárul a gyermeklélektan azon követelménye, mely szerint a tanítás csak akkor lesz igazán eredményes, s nyomot-hagyó, ha a tanár, szintazonkép a tanuló közös, együttes munkásságából sarjadzik ki. Ott tehát, ahol a pedagógus a tanuló régebben szerzett tapasztalataira támaszkodik, különösen pedig a 7—9 éves gyermeknél, a megkivántató tanítási és tanulási összhangról szó sem lehet. A kis siketnéma emlékezete, mint már érintettük, érzéki természetű. Az ily jellegű emlékezetben rejlő diszpozíciókat csak akkor tudjuk tanításunk érdekében helyesen értékesíteni, ha a gyermeket ismét oly szuggeszciókba helyezük, mint amilyen volt az a szuggeszció, mely a meglévő diszpozícióknak szülőökát képezte. Máskülönben minden másfajta törekvésünk meddőnek bizonyul.

Igyekezünk tehát a kis siketnémát oly szuggeszciók közé helyezni, melyek a tanításnál szükséges diszpozíciók felkeltését célozzák. Ott van többek között maga a természet, amely erre legalkalmasabb.

Térjünk most már röviden a természettudományok tulajdonképeni oktatására. Lépten-nyomon tapasztaljuk és halljuk, hogy az intézetből kilépett siketnéma vajmi kevés érzékkel bír a természet iránt, nemkülönben csekély a természettudományi ismerete is.

E siralmas gyámoltalanságnak az oka leginkább abban a természettudományi oktatásban keresendő, mely az osztály négy fala között folyik le. A fonyadt, száraz növények, virágok, szemléltető képek nem alkalmasak arra, hogy a siketnémát a természettudományi ismeretek titkaiba kellőleg beavassák. Épp ezért a természettudományok oktatása a természet valódi világára szorul. Tanítsuk meg a siketnémát a természet nyitott könyvéből olvasni. Képesítsük arra, hogy mindannak, amit érzékel, lehetőleg hasznosságát, értékét keresse. Maga-magától értetődik, hogy ebbeli munkáknak korántsem a rendszer egymásutánja, a leírás pontossága, hanem a fennálló állapot legyen az irányítója. Ilyetén a siketnéma mulatva, játszva, gyönyörködve, s minden fokozott fáradság nélkül pillanthat be a természet rejtekébe, amiből később megbecsülhetetlen haszon háramlik reá.

A természettudományi ismeretek nyújtásánál minden bizonnal tekintettel kell lennünk a kiejtés helyességére és a megkivántató szórendre is. Amde emellett be kell ismernünk, hogy ilyenkor a különböző nyelvalakok keresésére, fejtegetésére, szemléltetésére stb. a legkevésbé sem szabad utalnunk. Mert jegyezzük meg, hogy az ily tárgyalások, fejtegetések alakilag lehetnek pusztán jótékony hatásúak a siketnéma lelkületére, néhány nyelvtani fogalommal gazdagodik meg a siketnéma lelke, de az igazi érték, melyet a siketnéma értelmétől, akaratától, érzelmeitől várunk, nem elégti ki a várakozás eredményét, Ennek azután még egyéb hibája is van. Nevezetesen a különböző szórszálhasogató kérdésekkel agyonzaklatott gyermek érdeklődése csakhamar megcsappan a tulajdonképeni tárgy, avagy jelenség iránt, mi bizonyos közönyösségre vezet. Elégedjünk meg tehát a gyermek

érdeklődésén alapuló ismeretekkel, mert mindezek az önállóság leg-számottevőbb tényezői.

Végezetül nem hagyhatjuk érintetlenül, hogy a természettudományok oktatásának csak akkor tudnánk kellő érvényt szerezni, ha minden egyes intézetnek megfelelő nagyságú botanikus kertje volna. Ez több okból volna szükséges. Először is kétségtelen, hogy minden természettudományi órán nem mehetünk ki az intézettől jobbra messzeeső mezőre, avagy kertbe, mert az sok időt igényel. Másodszor tudvalevő, hogy a botanizálásra szánt mező, kert, a tavaszi hónapok időtartama alatt, amikor ugyanis a botanizálás, a természet megismerése a legjobb sikerekkel kecsegtet, bizonyos „tilalmasság“ kereteibe van szorítva. Az útmenti botanizálás pedig csak igen csekély értékkel bír.

A botanikus-kertben ott legyen minden növény, mely úgy közegészségügyi, valamint közgazdasági, ipari, kereskedelmi stb. szempontok szerint értékesíthető, hasznosítható. Épp ezért minden természettudományi ismeretet össze kell kötnünk a fent vázolt szempontok értékeivel, hasznosságaival. Mindezek részletezéséről később esik szó. Egyet még meg kell jegyeznünk, nevezetesen azt, hogy az egyes vegytani ismeretek tudása éppen oly feltétele a siketnéma életboldogulásának, mint akár a természetrajzi, vagy a fizikai ismeretek. Nem ártana, hogyha azoknak is helyet adnánk a tantervben.

Szobolovszky István.

A mássalhangzók (konzonánsok) kifejlesztése a siketnémák I. (artikulációs) osztályában.

— Útmutatás a siketnémák iskolájának gyakorlati hangfiziológiájához. —

Irta **Stern Ottó** stadii siketnéma-intézeti tanár. Fordította és a magyar vonatkozású részekkel ellátta **Váradi Zsigmond** siketnéma-intézeti igazgató.

(Folytatás.)

f ff F

I. Előkészítés.

Kétféle „f“-et szoktunk megkülönböztetni. Az egyiknél a hangtalan, zöngé nélküli levegőáram egy szűkületen, mely a felső fogsor és az alsó ajakkal képződik, halad keresztül. Ezért labiodentalis „f“-nek nevezzük. A másik, az úgynevezett bilabialis „f“ létrehozásához megkiváncsolt szűkületet a két ajakkal alkotjuk. A labiodentalis „f“ kiejtésekor keletkező meglehetősen éles dörzshangról azt mondja *Kempe-len*:⁷ (257. old.) „a fogak feltétlenül szükségesek, hogy az „f“-et kellő színezettel ejthessük. Gyermekek és öreg emberek, ha felső fogaik kihullanak, nem képesek erős, tiszta „f“-et kihozni.“ Ehez járul még az is, hogy a kitóduló levegőáram a felső ajak és a fogsor közötti ürt felfújja és így a surlódás és ennek rezonanciája további hangerősítést eredményez.

A bilabialis „f“-ről *Trautmann*⁴⁴ (78. old.) következőleg nyilatkozik: „nem egyéb annál a zörejnél, mindenesetre valamelyest erő-

sebb, melyet a meleg ételek fújásánál, vagy egy gyertya eloltásánál hallatunk. Az a körülmény, hogy a hang egy teljesen sík felületen akadálytalanul végig halad, a leglágyabb és lehangtalanabb (tomp) konzonánssá teszi.“ Magától értetődik, hogy a siketnémák hangfejlesztésében a labiodentalis „f“-et kell meghonosítanunk.

II. Anyagnyújtás.

A „f“ képzésnél a fődolog az, hogy a levegőt a szájcsontról keresztül kifújjuk. Tehát oly fúvási előgyakorlatokat kell végeznünk, aminek a „p“-nél tettünk. Mindenekelőtt a már megtanult explozívákat kell — lehetőleg fokozott kilégzési árammal — alkalmaznunk. Ezzel két célt érünk el: először megtanulja növendékünk a levegőnek a száján át való helyes kibocsátását és másodsor, az erős levegőáram nyomása folytán a nyelv a szájür alsó részére szorul le. Ez utóbbi körülményre *Walther*⁵³ is rámutat, azt mondván, hogy „a nyelv mérsekelt állkapocstávolság mellett nyugalmi helyzetében legyen“.

Ez előgyakorlatok után — kifogástalan előmondás mellett — hatnunk kell a gyermek összes külső beszédingereire, még pedig a látási ingerekre épűgy, mint a tapintásiakra. Mivel a képzésnél alig akadunk nehézségre, a „f“ helyes utánmondása a legtöbb esetben sikerűlni fog.

III. Alkalmazás.

1. *Wolke*⁸ (13. old.) a „f“-re a következő megjegyzést teszi: „e hangot a beszélni tanuló megtanulja, ha megmutatják neki, miként kell valamely könnyű tárgyat lélekzetűnkkel elmozdítani, vagy a gyertyát elfújni.“

2. *Reitter*¹¹ (222—223. old.) azt írja: „Ha a levegő egy része az orron keresztül útát talál, akkor a szükséges lehelet nincs meg. Ha a levegőnek ily hibás eltávozását nem vesszük idejében észre, akkor hiába teszünk ismételt kísérletet, holott a hiba csupán az orr befogása által azonnal megsűntethető.“

3. *Hill*²⁹ (62. old.) két rendbeli képzési hibára mutat rá. Az egyik az, hogy „a felső metszőfogak túlságosan előre kerülnek az alsó ajakra, ami szépséghiba. A másik hiba az, hogy a tanuló túlságos erővel szoritja felső fogsorát az alsó ajakra, miáltal a levegő kitérdülésének útját állja és így a levegő a helyett, hogy a szájon át tódulna ki, az orron át távozik. Ezáltal labiodentalis „m“-et hallunk.

4. *Hoffmann*⁴⁷ (34. old.) az előbb említett hibát a következő szavakkal jellemzi: „Néha az alsó ajak túlságosan — egészen a felső fogsorig — húzódik fel és ezáltal zárlat keletkezik.“

5. *Kerner*⁶⁰ azt mondja, hogy: „A helyes szűkülés megalkotását pontosan határozza meg a tanár, egy palavesszővel, vagy más eszközzel jelölje meg a szűkülés megalkotásában résztvevő fogakat és tapintassa meg az alsó ajak illető részét ezekkel, vagy a tanuló mutatóujjával, egy darab fűcskával vagy lűdtollal, vagy pedig rajzolja meg a szűkülést a betű alatt. Mily örömet kelt a „f“ tanulása, ha az egy

távolabb álló gyertya lángja felé ejtetik.“ *Kerner* továbbá arra is figyel, hogy a szükület ne az ajkak egy szögletében, vagy oldalt alkottassék.

6. Ha a „f“-hez megkivántató zörej nem elég erős, akkor játékszerűen fúvassuk a hangot egy könnyen működő papirmalom felé (égő gyertya, vagy egy kis csatornába helyezett golyó felé). Ez nemcsak mulattatja kis siketnémánkat, hanem a tüdőkapacitást fejlesztő erősebb mellkasizom-működésre sarkal.

7. Ha a felső fogsor az alsó ajkat esetleg túlságosan eltakarná, akkor utóbbinak gyenge összeszorítása, melyet a tanuló maga is végezhet, azonnal megszünteti a hibát.

8. A következő igen egyszerű műfogás alkalmazása által minden nehézség nélkül nyerünk kifogástalan „f“-t. Felszólítjuk a tanulót, hogy bocsásson ki sok levegőt a száján keresztül. E közben a tanár jobb kezének mutatóujját a gyermek orrának nyergére teszi, hüvelykujját pedig az ajkak közé dugja és felemeli, vagy gyengén felyomja a felső ajkat az orrlyukak felé. E közben az alsó ajak nem marad meg nyugalmi helyzetében, hanem a fúváshoz (pusten) szükséges szükület létrehozása céljából fölfelé törekszik és lazán oda helyeződik a felső fogsor szélére. (Kante.) Ha a tanuló ebben a helyzetben egy ideig mozgásban tartja a levegőáramot, akkor eresszük el a felső ajkat. Ekkor a felső ajak rendszerint úgy helyeződik el, hogy egy kissé túlmegy az alsó ajkon, míg ez többnyire megtartja a felső fogsor szélén elfoglalt előbbeni helyzetét.

9. Az arc felfúvását semmi körülmények között sem szabad türnünk.

10. Szervi elváltozások vagy az ajak-izomzat hűdésének esetében keresse módját a tanár, mikép lehetne e rendellenesség dacára is tűrhető „f“-t képeztetni. A bilabiális „f“ kifejtése és megrögzítése a legtöbbször elérhető. „Ha a felső fogak hiányzanak, akkor az „f“-t úgy képezzük, hogy a felső ajkat ennek emelő izmai segítségével bizonyos magasságig felemeltetjük, miáltal alsó része és belső falának egy része meglehetősen széles felülettel alakul, melyen elülső és hátulsó redő különböztethető meg. A hátulsó redő, mely az alveolákhoz ér, pótolja a hiányzó felső fogakat, amennyiben az alsó ajakra helyeződik és ezzel egyetemben megalkotja a hangrést“. Ha mindkét állkapocsból hiányzanak a metszőfogak, akkor is lehet „f“-szerű surlóhangot létrehozni, ez azonban „rosszul hangzik“ és „még rosszabbul fest ennek képzése“. (Merkel²⁶ 211. old.)

A 8-ik pont alatt említett fogást igen hasznosan lehet a „f“ képzésére alkalmaztatni ajakhűdéses tanulók által. Legrosszabb a „f“ képzése szervi elváltozások esetében: nyulajaknál, vagy teljes arcidegbenulásnál stb.

11. Végül a „f“-képzés még egy módját kell megemlitenünk, melyet *Kempelen*⁷ (258—259. old.) nyomán közlünk. Egy fordított labiodentalis „f“-ről tesz említést, melyet olyanok, kiknek felső metszőfogaik hiányzanak, úgy képeznek, hogy „alsó fogaikat felső ajkukhoz illesztik“ és két erre vonatkozó esetet sorol fel. Ami ezekből az esetekből a hangfejlesztés szempontjából hasznos lehet, azt mondja el *Kempelen* saját szavaival: „A két fiú felső foga megnövéen időköz-

ben (észrevétlenül), mindazonáltal megmaradtak hibájuknál, melyre eleinte a szükség készítette őket, azonban később a hosszas gyakorlat túlságosan rászoktatta. A felső fogak igénybe vételét teljesen elfelejtették. Az időközben ifjúvá fejlődött fiúk közül az egyiknél csakhamar sikerült a „f“ helyes kifejtése, a másikat azonban csak hónapokon át tartó gyakorlat után sikerült a labiodentalis „f“-re szoktatni. *Amman*¹⁰ (65. old.) is jelent egy esetet, melyben egy „túlságosan vékony alsó ajkú“ fiúnál, ki ennek folytán a „f“-t kiejteni nem volt képes, a megfordított labiodentális „f“-t volt kénytelen kifejleszteni.

IV.

A kétféle „f“ kiejtési módjának elterjedésére vonatkozólag kiemelendő, hogy a labiodentális „f“ túlnyomólag észak Németországban van használatban, míg „közép- és Délnémetország nagy részében a bilabialis „f“ dominál.“ *Merkel*²⁶ nem akarja e kétféle „f“ egyikének sem az elsőséget megadni. Erre vonatkozólag azt mondja (209. old.): „Nekünk, középnémetországiaknak kétségtelenül megvan a jogunk fentnevezett és az északnémetek által használt képzési módot provinciálisnak vagy dialektusosnak elneveznünk, mint ahogy ők nevezik a mienket. Ugyancsak figyelembe veendő azoknak a véleménye is, kiknek felső fogaik hiányzanak“. Ezek után kárba veszett munka volna, ha az északnémetnek magyarázgatnánk a bilabialis „f“ egyedüli és kizárólagos helyességét, valamint hasztalan volna a dél- és középnémeteket meggyőzni akarni arról, hogy csakis a labiodentalis „f“ az egyedül helyes. A szinpad (irodalmi) nyelve és kiejtése lévén irányadó, az általa helyesnek talált és elfogadott „f“-nek kell előnyt adnunk. *Siebs*⁵⁹ művében (53. old.) erre vonatkozólag ez van: „A zöngé nélküli dörzshang a „f“ labiodentalis, azaz a szűkület, melyen keresztül a levegőáram áthalad, a felső fogsor és az alsó ajak által létesül és nem a két ajak által“.

Dacára annak, hogy fenti fejtegetésekből kétségtelenül kiviláglik, hogy a siketnémák intézeteiben melyik „f“ használandó, mégis a tanárra kell bízunk annak megválasztását, ha csak kötelező szabályzat útasítást nem foglal magában a „f“ tanítására vonatkozólag.*)

v v

I. Előkészítés.

A „v“ zöngésített „f“. Miként kétféle „f“-t különböztetünk meg, azonképpen kétféle „v“-ről kell beszélnünk, nevezetesen *bilabialis* és *dentolabialis* „v“-ről. A „f“-ről elmondottak általában véve a „v“-re is vonatkoznak. A német is előnyt ad a labiodentalis „v“-nek. *Siebs*⁵⁴ (53. o.) azt mondja: „A zöngés dörzshang képzésére ugyanaz áll, ami az „f“-re.

*) A mi intézeteinkben kizárólag a labiodentalis „f“ tanításáról lehet szó. Eltérésnek csak akkor lehet helye, ha azt organikus elváltozások teszik szükségessé. (Fordító.)

II. Anyagnyújtás.

Hogy a „f“-ből miként fejlesztendő a „v“, az nem szorul külön fejtegetésre, miután csak arról van szó, hogy a „f“ számára alkotott beszédszervi álláshoz még a zöngét illesszük. E zöngé rezgése a gégefőn kívül még az arcon is (miként a „m“ és „l“ ejtésénél is) megérezhető. Ez érzékelhető továbbá az alsó ajkon is, ellenben a felső ajak teljesen nyugodt (rezgéstől mentes). A „v“ kifejtésénél nem ütközünk különös nehézségekbe. Éppen ezért ajánlatos e hangot, mint gyorsan felfogható és könnyen képezhető felhasználni arra, hogy a hangképzés új momentumát, új fázisát: tudniillik a hang és a zörej együttes keletkezése folytán okozott mozgási műveletet minél öntudatosabbá tegyük. Ha a „p, t, k“-nál és a „f“-nél jórészt a toldalékeső elülső részén keletkező szűkület, illetve zárlat-képződés folytán keletkező folytonos és surlódó artikulációs érzetek előidézéséről és felismeréséről és a vokálisoknál túlnyomólag a hangszalagok rezgéséről, az artikulációs szervek leghátsó területén keletkező, tehát fonikus vibrációs beszédingerekről van szó: úgy a „v“-nél a beszélő szervezet két területén egyidőben egyszerre keletkezik mozgás. Éppen a „v“ képzési helyeinek egymástól való távolsága (a hangrés és a labiodentális szűkület) képesíti a tanulót arra, hogy a mozgási jelenségek közös és ellentétes mozzanatait kitalálja.

Célunk eléréséhez egyáltalában nem elegendő, — különösen kevésbé élénk gyermekeknél, — hogy csupán kezüknek gégefőnkre helyezése által ismertessük fel, vajjon hanggal, avagy a nélkül beszélünk-e. Ez különösen később hat zavarólag, midőn a „r“-t tanítjuk, melynél a rezgő zörejt eredményező mozgás a gégefőn is hasonló mozgást vált ki, dacára annak, hogy a hangszalagok nem rezegnek. Ha tehát azt akarjuk, hogy a hangoztatás munkája ne lássék nagyon bonyodalmas műveletnek, figyelmeztessük már most a növendéket a pusztá zörej („f“) és a zöngés zörej („v“) közötti különbségre. Ujjainkon számláljuk meg, hogy a „f“-nél csak egy érezhető zörej észlelhető és pedig elől a szájon; ellenben a „v“-nél két tapintható elem: t. i. elől a szájon és innen jó távol: a gégefőn egy másik.

Grafikus ábrázolás nagyban hozzájárulhat az esetleg felmerülhető nehézségek elhárításához. Egyszerű krétavázlatot készítünk a száj- és nyakról. A levegőáramot, a szájból kiindulva, fehér krétával jelölhetjük meg. A gégéből kiinduló hangszalag-rezgést piros krétavonallal ábrázolhatjuk. Ha még érthetőbbé akarjuk a folyamatot tenni, akkor a két vonal egy pontban összetalálkozhatik. Ha a tanár a találkozási ponthoz teszi a fülét, akkor a gyermek megtudja, hogy a vonalakkal ábrázolt mindkét*) műveletet akarja hallani és hogy a „v“ hangoztatásánál egyik sem hiányozhatik.

III. Alkalmazás.

1. A „v“ fejlesztésével néha a „f“ megbeszélésénél érintett és Hill²⁹ által is említett hiba keletkezik, mely a felső metszőfogak és alsó ajak közötti zárlat következménye. Ez esetben egy „m“-hez

*) A „r“-nél egy harmadik vonal veendő segítségül.

hang keletkezik, melyet labiodentalis „m“-nek nevezhetünk. Az orrnak befogása — a hiba elhárítása céljából — lehetőleg kerülendő. Inkább térjünk vissza a „f“-re és kérjük meg tanítványunkat, hogy képezze ezt lehetőleg erős levegőárammal.

2. *Weissweiler*⁴⁰ a bilabialis „v“-nek adja az előnyt, mivel a labiodentalis „v“ „nem kapcsolható oly jól össze a vokálisokkal.“ Ezt a véleményt mi természetesen nem igen oszthatjuk.

3. *Walther*⁵³ a „v“-t a „f“ hangzó modifikációjának nevezi. Szerinte a német siketnéma-intézetekben előszeretettel művelik a bilabialis „v“-t.

4. Ha kénytelenek vagyunk a biabialis „v“-t kifejleszteni és begyakorolni, akkor legalább arra kell törekednünk, hogy az ne egyezék meg hangra nézve az „u“-val, miképen megegyezik vele külső megjelenésre: optikailag. *Merkel*²⁶ erről azt mondja: „Az „u“ akkor, ha az ajkakat annyira közelítjük egymáshoz, hogy hang, vagy hangrudimentum nem keletkezhetik többé, hanem csak zörej, „v“-be megy át“.

Bilabialis „v“-t úgy is képezhetünk, ha az alsó ajkat erősen előretoljuk és belső szélével érintjük a felső ajak külső szélét. Ez azonban csak ritkább képzési módja a „v“-nek.

5. Petyhüdt, vagy hűdött ajkú gyermekeknél a „f“-nél III. 8. alatt leírt fogás alkalmazandó, melynek véghezvitelére a gyermek maga is képes.

IV.

A zöngés és zöngé nélküli levegőáram közötti különbségre vonatkozólag a következő véleményekre hívjuk fel a figyelmet: *Thausing*²² (24. és 26. old.) azt mondja: „A zöngés levegőáram tudvalevőleg jóval gyengébb, mint a nyitott, nem működő hangrésen áthaladóé (pl. a fűvás). A kemény hangokból hiányzó zöngét az erősebb artikulációs zörej pótolja“. *Vatter*⁴³ hasonlólag nyilatkozik, mondván, hogy „a surlózörejnél a kielégzési levegőáram jobban érvényesül, mint a vokalisnál.“ Kiséreljük meg e jelenségnek egy zöngé nélküli „f“ és egy zöngés „v“-vel való megvilágítását.

Ha „v“-t ejtünk, a levegőáram már a gégefőben rátalál az első artikulációs akadályra: a hangoztatásra, zöngésre beállított hangszalagokra. Itt az akadályba ütközés folytán nemcsak fel lesz tartóztatva, hanem a tracheában keletkezett terjedelme is csökken, miután a szűk hangrésen keresztül csak kisebb részekben képes átvonulni. Terjedelemben és erőben gyengítve érkezik tehát a második artikulációs akadályhoz: a fog- és az ajak-szűkülethez. E szűkületen át való törekvése közben előbb megmaradt erejéből még többet veszít; ennek folytán csak igen gyengén érezhető akkor, midőn a szájürt (toldalékesövet) elhagyja.

Másképpen van a „f“-nél. Az „f“ zöngé nélküli hang lévén, a hangszalagok egészen nyitva vannak. A levegőáram a légső nyílásban szerzett egész tömegével hatolhat a toldalékesőbe, egészen az ajakzárlatig. Csak itt ütközik akadályba, de azért teljes erővel szorít-

ható ki a szükületen. A szükületnél keletkező akadály folytán a levegő-áram összetorlódik és nagyobb feszítő erőre tesz szert. A szájürt képező falak ruganyos volta is hatást gyakorol rája: t. i. az a nyomás, mely az ellenható izomzat segítségével a szájürben összeszorult levegőellennyomással felel. Ez oly reflexszmekanizmus, melyet a légszó szilárd falazata nem fejthet ki.

A zöngé nélküli „f“-nél tehát — egy akadályt véve alapul — három erőfelfejtőt állapíthatunk meg: *a mellkasi izomzatot, a levegő feszítő erejét és a szájüreg falazatának ruganyosságát.* Ellenben a zöngés „v“-nél, amelynél két artikulációs akadályt kell leküzdenünk, csak egy erőkomponens: *a kilélegzési izomzat felett rendelkezünk.* Más zöngés hangoknál, pl. az alveolaris „r“-nél, az artikulációs akadályok leküzdése nem oly könnyű, amiért is ez „r“-nél a légáram a hangszalagokhoz való ütődés folytán annyit veszít erejéből, hogy némely siketnémánál nem is elegendő a nyelv hegyének megrezegtetéséhez. Ezért ajánlatos a nyelv hegyének megrezegtetéséhez alkalmazandó gyakorlatoknál a zöngé nélküli levegőáram felhasználása.

(Folyt. köv.)

VEGYESEK.

Grünberger Lipót halála. Az izr. siketnémák budapesti országos intézetének igazgatója meghalt október 30-án, 70 éves korában. Megdőbben az ember a halál hírére, de most még inkább. Szét-nézünk ilyenkor, s ime azt látjuk, hogy a tényleges munkában volt régi gárdának utolsó oszlopa volt ő. Majdnem öt évtizeden át volt a siketnéma-oktatás szolgálatában, s 35 évig volt az izraelita siketnémák budapesti intézetének hű munkása, kötelességtudó igazgatója. Midőn néhai Fochs Antal 1874-ben meghalt, nagy vagyonának tekintélyes részét, közel 800,000 koronát, egy országos siketnéma-intézet alapítására hagyta. 1877-ben megnyílt ez intézet, az országban a második, melynek kezdettől fogva Grünberger Lipót volt az igazgatója. Grünberger a tanítás terén a Hill elveit követte: a hangos beszédre tanította a siketnémákat. Egy olvasókönyvet is irt 1888-ban e címmel: *A siketnéma beszéd- és értelemgyakorlata.* Működése nem vert hullámokat a siketnémák országos tanügyében, valamint a fenti könyvét is csak az ő intézetében használták. Zárkózott volt egyéni életében is, kevesen férközhettek máskülönb jő szívéhez. Családjá mellett egyedül intézetének s növendékeinek élt. Hónapokon át nem mozdul ki a Bethlen-téri intézetéből. 1907-ben ünnepelték az intézet növendékei az intézmény fennállásának 30-ik évfordulóját. Őt is akarták növendékei és az intézet tanárai ünnepelni, de puritán jellemvonása tiltakozott ellene s kitért az ünnepeltetés elől. Grünberger Lipót 1840-ben született Vágújhelyen. Tanulmányait Németországban végezte, s külföldön tanítóskodott. Közben tanulmányozta Drezdában, Weisenfelsben Ratiborban a siketnémák tanítását is, néhány éven át pedig a bécsi, „Allgemeines izr. Landes-Taubstummen-Institut“-ban volt alkalmazva. 1876-ban jött Budapestre a bethlen-téri iskola szervezésére és igazga-

tására. Az intézet tantestülete külön gyászjelentést adott ki haláláról. Temetése november hó 1-én történt meg. A siketnéma-oktatás és gyógypedagógia köréből ott láttuk *Náray-Szabó Sándor* dr. államtitkárt, *Borbély Sándor* váci, *Klis Lajos*, *Ákos István*, *Adler Simon*, *Herodek Károly*, *Éltes Mátyás* budapesti igazgatókat és a vezetésük alatti tantestületi tagoknak nagy számát. A holttestet a rákoskeresztúri temetőbe vitték, hol *Tolnai Béla* intézeti helyettes-igazgató és *Spiegel Károly* szobrász, az intézet volt növénydeke mondottak utolsó búcsúsót az elköltözőtnek.

(*Siketnémák Közlönye.*)

Könyvismertetés. „Institution des sourds et muets par la voie des signes méthodiques.“ Die Unterweisung der Taubstummen durch die methodischen Zeichen. Franciából fordította G. Brand siketnéma-intézeti tanár, Stade. Fordító kiadásában, 1910. A siketnéma-oktatásügy története nem méltányolja eléggé Abbé de l'Épée nagy jelentőségét. A történelmi munkák csak igen röviden foglalkoznak korszakos működésével. Ez indította német kollegánkat arra, hogy a nagy ember barát szüetésének 200-ik évfordulója alkalmából lefordítsa „Institution“ című művét. Ezt választotta — úgymond szerző előszavában — és nem a „La véritable manière“ címűt, mivel előbbiben fejtegeti de l'Épée legbehatóbban és legvilágosabban az annak idején alkalmazott tanítási eljárását. A mű két részből áll. Az első rész tizenegy fejezetre oszlik. Ezek az abbé tanítási módszerét tárgyalják a lehető legnagyobb részletességgel. A második rész Abbé de l'Épée tanítványainak vizsgáiról és ezek programjáról szól. A vizsgálatok programja magában foglalja a vizsgálandó anyagot kérdések alakjában. Az anyag túlnyomólag vallásos kérdések fejtegetését tartalmazza. A levelekben abbé ***-gal megjelölt barátja előtt fejtegeti tanítási eljárását és többek közt azt, hogy miért szükséges a siketnémát több nyelv elsajátítására szorítani. A műben igen sok érdekes részletet találunk, oly részleteket, melyeket szűk ismertetésben nem lehet kellőleg méltányolni. Nagy élvezettel olvastam a művet, mely ha kinőtt is a mai kor viszonyaiból, mégis igen sok tanulságot nyújt. A munka nyelvezete igen könnyed és szép. Nyomása tiszta, papírja finom. Ára füzve 6 Márka (7 korona.) Meggyőződéssel mondom, hogy ez a munka egyetlen szakkönyvtárból sem hiányozhat. Ezért az értékes munka megszerzését kartársaimnak és intézeteink igazgatóságainak a legmelegebben ajánlom.

V.

„**Testi és szellemi fogyatkozások**“ címen Arányi Miksa érdekes cikket irt az „Az Ujság“ október 2-iki számába. A lapunk olvasóit is érdeklő közleményből a következőket közöljük: „Angolország némely városában találhatók műhelyek, hol a siketnéma varrógépen dolgozik egy lábú társa mellett, míg a mellette levő teremben oly szerencsétlenek foglalkoznak kézimunkával, kiket a paralízis vagy más betegség megfosztott alsó végtagjaik használatától. Az Egyesült-Államokban nemrég megjelent egy hivatalos közlemény, melynek értelmében a kormány elhatározta, hogy a siketnémák jövőben minden oly állami szolgálatra alkalmazhatók, melyet az e célra kiküldött külön bizottság részükre megjelölt. Európában még nem haladtunk ennyire, mert tudunkkal egyetlen egy európai államban sem léptették még életbe

ezt a humánus intézkedést. Igaz, hogy mióta a siketnémák megtanulták valamiképen kifejezni magukat, vagy a beszélő ajkairól a szót leolvasni, igen sok előítélet szűnt meg. Meggyőződhattünk különösen arról, hogy a siketnéma sok hasznos munkát képes végezni és hogy szellemi tehetsége sokszor semmiben sem marad vissza a beszélő emberek tehetsége mögött. Mindazonáltal még igen sok igazságtalan akadályra akadnak, mely az étellel való küzdelmet részükre megnehezíti. A nemes és a humánus felfogás pedig megkövetelnék, hogy egyenlő körülmények közt őket előnyben részesítsük, minthogy testi fogyatkozásuk megérdemli, hogy irántuk rokonszenvvel viseltessünk. És mégis éppen ennek az ellenkezője történik. A legkritkább esetekben találnak a műhelyben alkalmazást és ha igen, csak oly feltételek mellett, melyek egyenlő képesség és munka ellenére testi inferioritásvat éreztetik. Franciaországban a siketnémák társasköröket tartanak fenn, sőt utóbbi időben érdekeik képviselete céljából szindikátust is alkottak, s a kormánytól oly törvény megalkotását kérték, mely feljogosítja őket arra, hogy a bíróság elé idézzék azt a munkaadót, ki minden más ok nélkül, üresedés esetében mellőzte a siketnéma-munkás alkalmazását. Ez a felfogás kissé utópikus, mert mi jogon kényszerithetné az állam a munkaadót a siketnéma-munkás alkalmazására, ha ehhez kedve nincsen? A siketnéma helyzetének javítása a jótékony és méltányos eszme terjedésével a legjobban eszközölhető, de az állam is sokat tehet érdekökben, ha az amerikaiak példáját követi és kimondja, hogy alkalmazhatók oly állami foglalkozási ágakban, amelyekben testi fogyatkozásuk nem akadály. Ha társasköreik, vagy szindikátusok követelése néha túlzott is, viszont vannak megható kívánságuk is. Így például a siketnéma-társaskör folyamodványt nyújtott be a köztársasági elnökhöz, melyben arra kérte, tegye meg a szükséges lépéseket, hogy a katonai szolgálatuknak ép úgy tehessenek eleget, mint a többi állampolgárok. Valóban, nincs is semmi ok arra, hogy a siketnéma miért ne teljesithetne szolgálatot, mint betegápoló, vagy irodai alkalmazott. Erkölcsi szempontból kívánságuk teljesítése nagy hasznukra válnék, mert ha a nagyközönség látni fogja, hogy ezek a szerencsétlenek a katonai ruhát oly méltón viselik, mint a többi polgárok, mindinkább meg fog győződni arról is, hogy a távolság, mely a többi egészséges embertől elválasztja, még sem olyan nagy".

Olvasóinkhoz! Tudjuk, mennyire érdeklődnek olvasóink az *állami költségvetésnek* reánk vonatkozó része iránt. Régi gyakorlat szerint most is mielőbb akartuk azt közzétenni, s emiatt késleltettük novemberi számunk megjelenését. De mind ez ideig nem kaphattuk meg a hivatalos kiadványt, azért jelen számunkra nem várakoztatjuk tovább olvasóinkat, hanem hozzáfogtunk a decemberi szám összeállításához és abban azonnal közöljük — megfelelő hozzászólással — a költségvetést, amelynek reánk vonatkozó része, eddigi értesülésünk szerint, igen elszomorító. Ez az oka annak a mozgalomnak is, amelyet a budapesti testvérintézetek testületei kezdeményeztek.

A jövő hónapban megjelenik a SIKETNÉMÁK ZSEBNAPTÁRA. Megrendelhető Vácon, a naptár szerkesztőségénél. Ára 1 korona 10 fillér.